

Asia: VN/14961/2024

## Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU3)

### Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

#### Avovastaus

Yleisesti merkittävien päästövähennysten aikaansaaminen on tärkeää kansanterveyden näkökulmasta, sillä ilmastonmuutos aiheuttaa maailmalla jo nyt mittavia terveyshaittoja, ja sen vaikutuksia nähdään Suomessakin.

THL kannattaa erityisesti toimia, jotka päästövähennysten lisäksi johtavat väestötasolla terveyden paranemiseen ja eriarvoisuuden vähenemiseen. Parempi terveys tarkoittaa myös vähäisempiä terveydenhuollon kuluja, mikä kompensoi ilmastotoimien kustannuksia.

### Liikenne

#### Avovastaus

Tärkeä terveyttä edistävä toimi liikennesektorilla on kävelyn ja pyöräilyn edistäminen, mikä lisää fyysistä aktiivisuutta ja sitä kautta terveyttä. On valitettavaa, että työsuhdepyörän veroetu on päätetty poistaa, kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman rahoitusta on vähennetty merkittävästi 30 miljoonasta/vuosi (2021-2022) 1,8 miljoonaan/vuosi (2025), suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen tukea on vähennetty ja joukkoliikenteen arvonlisävero on nostettu 10 prosentista 14 prosenttiin. Nämä toimet hidastavat siirtymää yksityisautoilusta kestäviin kulkumuotoihin ja ovat myös ristiriidassa hallituksen Suomi Liikkeelle -ohjelman kanssa.

Joukkoliikennettä heikentävät leikkaukset kohdistuvat erityisesti pienituloisiin, nuoriin ja ikääntyneisiin rajoittaen heidän mahdollisuuksiaan liikkua ympäristöystävällisesti. Tämä heikentää liikenteen oikeudenmukaisuutta ja lisää myös alueellista eriarvoisuutta

Fyysistä aktiivisuutta lisäävien toimien ohella tärkeitä terveyttä edistäviä toimia ovat ne, jotka vähentävät liikenteen ilmansaasteille ja melulle altistumista erityisesti kaupungeissa, kuten liikenteen sähköistyminen. Tästä näkökulmasta esimerkiksi sähköisen ajoneuvon hankintaan ja sähköön jakeluinfrastruktuurin laajentamiseen kohdistuvat tuet ovat kannatettavia. Toisaalta polttoaineverotuksen keventäminen sekä vanhojen keski- ja suuripäästöisten autojen ajoneuvoveron alentaminen hidastavat niin sähköistymistä kuin yksityisautoilun ja sen päästöjen vähenemistä.

Liikenteen sektorikohtaisissa lisätoimenpiteissä mainittu Traficomien valtionavustus hankkeisiin, joissa parannetaan kävelyn ja pyöräliikenteen olosuhteita on riittämätön panostus kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen päästöjen vähentämisen ja terveyden edistämisen näkökulmasta (vuonna 2025 3 milj. euroa). Resursseja tähän tulisi ohjata myös muualta.

## Maatalous

### Avovastaus

Maatalouden ilmastopäästöjen väheneminen on ollut hyvin hidasta ja niiden suhteellinen merkitys erityisesti päästökauppasektoriin verrattuna on kasvanut, joten tarve lisätoimille on selkeä. Suunnitelmassa on listattu toimia, jotka tulevat vaikuttamaan maatalouden kasvihuonekaasupäästöjä vähentävästi, mutta joille ei suunnitelman mukaan tällä hetkellä pystytä laskemaan päästövaikutusta. Näitä toimia ovat muun muassa kansalliset ravitsemussuositukset, julkiset hankinnat, ruokahävikkiä ehkäisevät toimenpiteet ja eri toimijoiden yhteistyötä edistävät toimenpiteet.

Siirtymisellä nykyistä kasvipainotteisempaan ruokavalioon ravitsemussuositusten linjausten mukaisesti, on Suomen ympäristökeskuksen laskelmien perusteella selkeä päästövähennyspotentiaali (tuotantoeläinten määrän vähenemisen kautta). Tämä siirtyminen edistäisi samalla myös kansanterveyttä. Lisäksi käynnissä olevassa Kestävillä ruokavalioilla kohti terveempää yhteiskuntaa ja ympäristöä -akatemiahankkeessa tutkitaan ravitsemussuosituksiin pohjautuvien ruokavalioiden noudattamisen ympäristö-, talous- ja terveysvaikutuksia verrattuna nykyruokavalioihin. Kasvispainotteisen ruokavalion edistäminen tukee myös sosiaalista kestävyyttä, jos terveellinen ja ilmastoystävällinen ruoka tehdään taloudellisesti ja kulttuurisesti saavutettavaksi kaikille väestöryhmille, sekä planetaarista terveyttä laajemminkin eläintuotannon muidenkin ympäristövaikutusten vähentyessä.

Ruokavaliomuutoksiin liittyvät toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta konkreettisia toimia ei ole huomioitu politiikkatoimien listassa eikä sektorikohtaisissa lisätoimenpiteissä, ja jääkin epäselväksi, sitoudutaanko suunnitelmassa näiden edistämiseen. Kuitenkin luvussa 6.3.3 korostetaan kasvipainotteiseen ruokavalioon siirtymistä yhtenä tärkeimpänä tekijänä myös kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjäljen pienentämisessä. Ilmastosuunnitelmassa olisi siten hyvä asettaa tavoite

myös ruokavaliomuutosten kautta tapahtuvalle päästövähennykselle. Ruokavaliosiirtymän toteutumiseen ja ravitsemussuositusten jalkauttamiseen tarvitaan lisää resursseja ja toimenpiteitä.

## Rakennusten erillislämmitys

### Avovastaus

-

## Työkoneet

### Avovastaus

-

## Jätehuolto

### Avovastaus

-

## F-kaasut

### Avovastaus

-

## Teollisuus ja muut päästöt

### Avovastaus

-

## Kuntien ja alueiden ilmastotyö

### Avovastaus

Suunnitelmassa todetaan, että kunnat ja alueet ovat tärkeässä asemassa ilmastotavoitteiden edistämisessä. Onkin ristiriitaista, että pääministeri Orpon hallitus on kumonnut ilmastolaista kunnan ilmastosuunnitelman laatimista koskevan velvoitteen ja lakkauttanut kuntien ilmastosuunnitelmiin myönnetyt määrärahat. Myös useita muita sektorikohtaisia rahoituslähteitä on lakkautettu, mikä vaikeuttaa kuntien päästövähennystoimia.

Kuntien ja alueiden ilmastotyön alla voisivat olla mukana myös hyvinvointialueet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (VN TEAS) rahoituksella toteutetun Ekosote-hankkeen mukaan sote-sektorin päästöt olivat 6,5 % Suomen arvioidusta kulutusperäisestä kasvihuonekaasupäästöistä vuonna 2019 ja sote-sektorille olisikin mahdollista asettaa tavoitteita päästövähennyksille, joiden kautta mm. liikenteen ja julkisten hankintojen päästöt vähenisivät. Hyvinvointialueiden ilmastotyön tulisi samalla tukea sote-palvelujen kestävyyttä ja saavutettavuutta, huomioiden haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät.

## Kulutuksen hiilijalanjälki

### Avovastaus

Sivulla 144 kohta: ”Tästä runsaat 40 prosenttia liittyisi ruokavalion muuttamiseen kasvispainotteisemmaksi terveyssuositusten mukaisesti.” tulisi korjata muotoon: ”Tästä runsaat 40 prosenttia liittyisi ruokavalioiden muuttamiseen kasvipainotteisimmiksi ravitsemussuositusten mukaisesti.”

Kulutukseen liittyvien päästövähennystoimien edistämisestä tiedetään, että informaatio-ohjauksen vaikuttavuus on vähäistä. Tässä tulisi huomioida toimina myös taloudellinen ohjaus, esim. terveyttä edistävien ja ympäristön kannalta kestävien peruselintarvikkeiden, kuten kasvisten, täysjyväviljavalmisteiden, marjojen ja hedelmien alhaisempi arvonlisäverotus. Taloudellinen ohjaus voi lisätä ilmastotoimien hyväksyttävyyttä ja oikeudenmukaisuutta, silloin kun se vahvistaa pienituloisten kotitalouksien toimeentuloa. Kulutukseen liittyvien ohjauskeinojen vaikutukset eri väestöryhmiin tulisi arvioida ja varmistaa, etteivät ne lisää sosiaalista eriarvoisuutta.

## Julkiset hankinnat

### Avovastaus

-

## Muut poikkisektorit

### Avovastaus

-

## Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

### Avovastaus

Ilmastotoimia valittaessa tulee huomioida myös eriarvoisuusnäkökohdat, mutta suunnitelmassa ei juurikaan esitetä toimenpidekohtaisia oikeudenmukaisuus- tai hyväksyttävyyssarvioita. Ilmastotoimien oikeudenmukaisuuden arviointi tulisi sisällyttää systemaattisesti kaikkiin toimenpiteisiin, jotta voidaan tunnistaa ja ehkäistä mahdolliset kielteiset vaikutukset eri väestöryhmille. Eriarvoisuutta vähentäviä toimia ovat esimerkiksi alueellisen joukko- ja kutsuliikenteen tuki sekä sosiaalisen ilmaston kautta suunnittelut tuet rakennusten energiatehokkuuden parantamiseksi ja asumisen päästöjen vähentämiseksi.

Monessa yhteydessä viitataan sosiaalisen ilmaston suunnitelmaan, jonka tavoitteena on vähentää päästökaupan aiheuttamia kustannuksia haavoittuvassa asemassa oleville kotitalouksille, mikroyrityksille ja liikenteen käyttäjille sekä edistää irtautumista fossiilisista polttoaineista. On

kuitenkin vaikea arvioida ilmastotoimien sosiaalisen tuen suunnitelman toimenpiteitä ja vaikutuksia Suomessa, sillä edes suunnitelma ei ole vielä ollut lausuntokierroksella. Sosiaalisen ilmastorahaston rahoittamien toimien vaikutusten arviointi on keskeistä, jotta voidaan varmistaa toimenpiteiden kohdentuminen niille, jotka eniten tarvitsevat tukea siirtymässä.

## Muita huomioita

### Avovastaus

THL näkee, että ilmastotoimien ja terveyden välisten yhteyksien tarkastelun kehittäminen on tärkeää taloudellisten, ekologisten ja sosiaalisten hyötyjen saavuttamiseksi esimerkiksi liikenne- ja maataloussektorilla. Ilmastotoimien terveysvaikutusten taloudellisia hyötyjä tulisi tutkia tarkemmin ja ilmastotoimista syntyvien synergioiden tulisi näkyä suunnitelmassa vahvemmin. Ilmastotoimien sosiaaliset vaikutukset tulisi arvioida ja esittää selkeästi suunnitelmassa oikeudenmukaisen ja laajasti hyväksyttävän siirtymän edistämiseksi.

Halonen Jaana  
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL - Väestöosasto